

**ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีคลีไฟในสังคมไทย:
กรณีศึกษาบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ**
**Local Wisdom of Tee Klee Fai in Thai Society: Case Study of a
Traditional Performance Exclusively to Ban Nongkheung Kuttum
Sub-district, Muang District, Chaiyaphum Province**

สุนทร ปัญญาพงษ์ , อัญชลี ชัยศรี, วิมลศิลป์ ประจักษ์ชัยภูมิ,
Suntorn Panyapong, Anchari Chaisri, Vimolsil Prungchaibhum
วิทย์ญู ขำชัยภูมิ, กัญญาวีร์ แก้วนัย
Vitunyu Khumchaibhum, Kunyavir Keawnui
มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ
Chaiyabhum Rajabhat University
E-mail: soonthorn_pan@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวิถีชีวิตของคนในชุมชน 2) เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการตีคลีไฟของคนในชุมชน 3) เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมการตีคลีไฟให้คงอยู่ในชุมชน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ประชากรที่ทำการศึกษาคือชาวบ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ กลุ่มตัวอย่างคือบุคคลสำคัญของชุมชน (Key informant) ได้แก่ ผู้นำชุมชน ประชาชนชาวบ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการหมู่บ้าน กลุ่มชาวบ้าน

ผลการวิจัยพบว่า

1) ประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวิถีชีวิตของคนในชุมชน บ้านหนองเขื่องอพยพมาจากบ้านกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ เนื่องจากชาวบ้านกลุ่มแรกที่อพยพย้ายมาเห็นว่ามีคามอุดมสมบูรณ์ และในปี พ.ศ. 2486 ได้แยกการปกครองออกจากบ้านกุดตุ้มโดยตั้งหมู่บ้านตามลักษณะของชุมชน

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการตีคลีไฟของคนในชุมชน การตีคลีไฟเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านกระทำกันในช่วงฤดูหนาว โดยนำเอาไม้ไผ่ที่ขึ้นตามหมู่บ้านและต้นจ้าวมาเป็นอุปกรณ์ในการคลายความหนาวของคนในชุมชน โดยจัดขึ้นไม่น้อยกว่า 100 ปีที่ผ่านมา

3) แนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมการตีคลีไฟให้คงอยู่ในชุมชน ประกอบด้วย (1) การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก (2) การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ (3) การสร้างความตระหนักรับรู้คุณค่าร่วมกัน (4) การฟื้นฟูและสืบทอด (5) การรักษาอัตลักษณ์ชุมชนให้คงอยู่

(6) การถ่ายทอดโดยผ่านทางสื่อสารมวลชน (7) การพัฒนาศักยภาพและความสามารถของชุมชนเป็นจุดขาย (8) การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ประเพณีดั้งเดิม, ตีคลี่ไฟ

Abstract

This research aimed 1) to study historical background and the local way of life within the community, 2) to study local wisdom in a traditional performance of Tee Klee Fai in the community, and 3) to explore practical guidelines to preserve and promote continuity of Tee Klee Fai tradition within the community. This research was conducted through a qualitative approach studying the locals from Ban Nong Khewng village, Kut Tum sub-district, Muang district, Chaiyaphum province. A sampling group consisted of the local key informants such as community leaders, local intellectuals, advisory experts, committees of the village and the locals.

The findings revealed that:

1) On the part of the historical background and the local way of life within the community, the first group of the locals in Ban Nong Khewng village originally immigrated from Kut Tum village, Muang district, Chaiyaphum province because of their perceived fertility of the land. In B.E. 2486, Ban Nong Khewng village was politically separated from Kut Tum village thus, the locals formed the village in accordance with natural landscape of a large swamp in their community.

2) In terms of the local wisdom in a traditional performance of Tee Klee Fai within the community, the findings revealed that Tee Klee Fai tradition is the local wisdom practiced during winter season using bamboo and silk cotton wood as equipments in order to warm the body up when cold. Such tradition has been continuously held at least for the past century.

3) In order to preserve and promote continuity of Tee Klee Fai tradition within the community, the findings suggested that the practical guidelines comprise (1) transferring of the local wisdom to children (2) transferring of the local wisdom to adults (3) cultivating value-based realization among the locals (4) preserving and inheriting the tradition (5) preserving identity of the community (6) distributing the tradition by means of mass communication (7) developing potential and capacity of

the community as a selling point (8) obtaining promotion and support from government and private sectors.

Keywords: Local Wisdom, Traditional Performance, Tee Klee Fai

1. บทนำ

ภูมิปัญญาเป็นความคิดทางสังคมที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งสังคมขนาดใหญ่พอควรและดำรงอยู่ได้ยาวนานย่อมต้องมีด้วยกันทุกสังคม สังคมไทยเป็นสังคมเก่าแก่สังคมหนึ่งจึงปรากฏภูมิปัญญาเช่นนี้อยู่จำนวนมาก ภูมิปัญญาเหล่านั้นนอกจากแสดงความเป็นไทย เป็นเอกลักษณ์ไทยที่สำคัญอย่างหนึ่งแล้วยังเป็นเครื่องชี้วัดความเจริญและพัฒนาการของคนในชาตินั้นทั้งนี้ เพราะภูมิปัญญาเป็นสิ่งละเอียดอ่อนชาติที่เจริญมีสังคมที่สงบสุขร่มเย็นไม่ระส่ำระสายและมีความเป็นอิสระจึงจะสามารถสร้างสรรค์ และสั่งสมภูมิปัญญาเฉพาะตนขึ้นมาได้ (เรื่องเคช ปันเชื่อนชัตย์, 2542)

ภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นองค์ความรู้ที่มีความหมายเช่นเดียวกับองค์ความรู้พื้นบ้าน คีย์ (Keyes. 1989 อ้างถึงใน ชยันต์ วรรธนฤติ, 2540) ได้ให้ความหมายของ “ระบบความรู้พื้นบ้าน” ว่าหมายถึง ความคิด ความเข้าใจ ทักษะ ทักษะที่ได้พัฒนาต่อกันมา โดยชาวบ้านเพื่อที่จะสามารถนำมาใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับความคิดหรือระบบคิดเชิงปฏิบัติ (Practical Thought) มีบทบาทสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นการใช้เพื่อปรุงอาหาร การสร้างบ้าน การรักษาพยาบาล หรือการจัดสรรบทบาททางสังคม และการจัดความสัมพันธ์ทางสังคม ระบบความรู้พื้นบ้านจะดีหรือจะมีประสิทธิภาพอย่างไร จะต้องวัดกันที่ว่าสิ่งนั้นเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตประจำวันมากน้อยเพียงใด วิธีการศึกษาระบบความรู้พื้นบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกิดจากการสั่งสมของประสบการณ์ของผู้รู้ในชุมชนและเป็นประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษที่มีความรู้และจากสถาบันต่าง ๆ มากมาย ซึ่งมีอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมและศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยและมีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐาน ภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่มีความหมายมีการปฏิบัติโดยผู้คนในชุมชนนั้น การศึกษาในระยะแรก ๆ เป็นเรื่องของวัฒนธรรมในชุมชน เรื่องการพึ่งพาตนเองของชาวบ้าน ต่อมาได้ศึกษากว้างขึ้นในลักษณะของนักปราชญ์ชาวบ้าน

ดังนั้น ภูมิปัญญาชาวบ้านจึงเป็นสิ่งที่สนใจและได้รับการรื้อฟื้นและเผยแพร่มากขึ้น มนุษย์เมื่อมาอยู่รวมกันเป็นกลุ่มย่อมเรียนรู้ ปรับตัว และสร้างสรรค์วัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อการดำรงอยู่ของชีวิต ดังนั้น กระบวนการเรียน คนที่มีการสั่งสม สืบทอดและปรับเปลี่ยนต่อเนื่องกันมา จึงเป็นภูมิปัญญาของผู้คนในท้องถิ่นนั้น ๆ สำหรับภูมิปัญญาในกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอด องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ แล้วพัฒนา เลือกรสร ปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและ

ความชำนาญที่สามารถแก้ปัญหาและพัฒนาชีวิตให้เหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดภูมิปัญญา (องค์ความรู้ใหม่) ที่เหมาะสม และสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541)

การตีคลีไฟ เป็นอัตลักษณ์แห่งเดียวของจังหวัดชัยภูมิ และแห่งเดียวในสังคมไทย โดยมีการอนุรักษ์และส่งเสริมประเพณีมาเป็นเวลานาน ชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการยึดถือ และปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักความเชื่อแบบดั้งเดิมของชุมชนและสอดคล้องตาม ขนบธรรมเนียมประเพณีและหลักธรรมของศาสนา แม้ว่าสังคมสมัยใหม่ไปเริ่มเบียดขับเข้าไป ในชุมชนก็ตาม หากมองให้สอดคล้องกับแนวคิดของวัฒนธรรมชุมชนแล้วจะเห็นได้ว่า การตี คลีไฟนั้นมีระบบความสัมพันธ์กับคนในชุมชนเป็นอย่างมาก ทั้งในเรื่องของการควบคุม การให้ระบบคุณค่าร่วม การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในสังคมและการสร้างความสัมพันธ์ของคนในสังคมและธรรมชาติที่อยู่รอบตัว ซึ่งการให้ความสำคัญในเรื่องการตี คลีไฟ เป็นการแสดงถึงความภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงแบบแผนของ สังคมที่ยังคงดำเนินการอยู่ โดยอาศัยระบบสั่งสมและการสืบทอดให้แก่อนุชนรุ่นหลังได้ยึดถือ และปฏิบัติสืบต่อกันมาจากรุ่นสู่รุ่น

จึงกล่าวได้ว่า การตีคลีไฟ เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นทุกปีของ จังหวัดชัยภูมิ อยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านหนองเข็ง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมืองชัยภูมิ การละเล่นตี คลีไฟ เป็นการละเล่นของชายหนุ่มบ้านหนองเข็ง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมืองชัยภูมิ ที่มีมาช้านานตั้งแต่สมัยโบราณ เนื่องจากช่วงเทศกาลออกพรรษาเกี่ยวข้องกับการละเล่นในฤดูกาล เกี่ยวข้าว ก่อนอาบน้ำในบึงใหญ่ใกล้บ้านก่อนค่ำ ชาวบ้านนำท่อนต้นนุ่นแห้ง ใช้หญ้าไม้ไผ่ที่ อยู่ริมห้วยมาตีแข่งกันเล่นเพื่อสร้างความสนุกสนาน ลูกไม้นุ่นแห้ง ได้ถูกตีไปตกบนกองไฟ ลูก คลีไฟได้ติดไฟ นำมาตีต่อเห็นประกายไฟ กระจายไปกับแรงตีและปลิวไปกับลูกคลีไฟอย่าง สวยงามในเวลาพลบค่ำ จึงเป็นที่มาของตีคลีไฟในปัจจุบัน จากการเอาต้นจิวแห้งหั่นเป็นท่อน ขนาด 10 - 15 เซนติเมตร ก่อนนำมาเผาไฟเพื่อตีแข่งกีฬา กัน ส่วนไม้ตีใช้หญ้าไม้ไผ่ ตรง ปลายงอ ค้ำยาวประมาณ 1 เมตร ใช้ตีกันอย่างสนุกสนาน แบ่งการแข่งขันข้างละ 7 - 11 คน แข่งขันและกำหนดเวลาตามความเหมาะสมและข้อตกลงก่อนการแข่งขัน เป็นประจำของทุก ปี คล้ายกับกีฬาฮอกกี้ ต่อมาได้รับการแพร่หลาย และพัฒนามาเป็นกิจกรรมประเพณีที่นำมา เล่นในช่วงหลังวันออกพรรษาจนถึงเทศกาลลอยกระทง

สำหรับกิจกรรมจะคล้ายการแข่งขันฟุตบอล เพียงแต่ใช้ไม้ตีลูกคลีไฟแทนการเตะ ลูกฟุตบอล และห้ามยกไม้คลีสูงเกินเอว ส่วนผู้รักษาประตูจะใช้ส่วนไหนของร่างกายรับลูกคลี ก็ได้ ผู้เล่นแต่ละคนจะมีน้ำใจเป็นนักกีฬาไม่มีการแกล้งกันแต่อย่างใด จะเห็นเพียงลูกไฟลอย ไปอย่างสวยงาม สร้างความหวาดเสียวให้กับผู้ชมเป็นอันมาก ซึ่งการแข่งขันตีคลีไฟในแต่ละปี ไม่สร้างความผิดหวังให้กับนักท่องเที่ยว ที่ได้ชมการตีคลีไฟที่สวยงาม หนึ่งเดียวในสังคมไทย ของจังหวัดชัยภูมิ ดังนั้น คณะผู้วิจัยเห็นว่าหากได้มีการศึกษาประวัติศาสตร์ของชุมชนอย่าง

ลุ่มลึกลงจะทำให้เราทราบถึงความเป็นมาของชุมชนและวิถีชีวิตของคนในชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นในการละเล่นตี่ลื้อไฟแห่งเดียวในประเทศไทยและในโลก รวมทั้งการหาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมการตี่ลื้อไฟให้คนอนุชนรุ่นหลังได้ทราบยอมเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมของชุมชนให้เป็นที่รู้จักต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวิถีชีวิตของคนในชุมชน
2. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นในการตี่ลื้อไฟของคนในชุมชน
3. เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมการตี่ลื้อไฟให้คงอยู่ในชุมชน

3. วิธีดำเนินการวิจัย

คณะผู้วิจัยมีกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย โดยเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อนำมาวิเคราะห์ให้สะท้อนถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นและปฏิบัติการของชุมชน

1. พื้นที่ทำวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ศึกษาแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) ได้แก่ บ้านหนองเขื่อง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ

2. หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์

หน่วยที่ใช้ในการวิเคราะห์ครั้งนี้ คือ ระดับครัวเรือนและระดับองค์กร โดยระดับครัวเรือนประกอบด้วย ผู้รู้ในชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อาวุโส และผู้มีความรอบรู้ซึ่งได้รับการยอมรับจากทุก ๆ คนในชุมชน และระดับองค์กร ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน และเจ้าหน้าที่หรือหน่วยงานจากองค์กรภายนอก ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว นายองค์การบริหารส่วนตำบล พัฒนาการอำเภอ

3. ระยะเวลาของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้เวลาในการรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการศึกษาเชิงคุณภาพเป็นเวลา 6 เดือนตั้งแต่เดือน ธันวาคม พ.ศ. 2557 ถึงเดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2558

4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การทำวิจัยครั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลรอบด้านและสมบูรณ์มากที่สุด ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนและวิธีการรวบรวมข้อมูลออกเป็น 2 ส่วนดังนี้คือ

1) การเก็บรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นการเก็บข้อมูลที่รวบรวมจากเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ เช่น ตำรา วารสาร บทความ หนังสือ รายงานการวิจัย วิทยานิพนธ์ และเอกสารอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการศึกษาข้อมูลพื้นฐานเรื่องที่เราจะศึกษามีประเด็นที่น่าสนใจอะไรบ้างและมีผู้ศึกษามากน้อยเพียงใด รวมทั้งนำข้อมูลที่

ได้เป็นแนวทางในการศึกษาปรากฏการณ์ในชุมชน นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้วิจัยพัฒนากรอบแนวคิดและแนวทางการสัมภาษณ์อีกด้วย

2) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม (Field Research) ใช้วิธีการสัมภาษณ์ในแนวลึก (In-depth Interviews) ตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่กำหนดไว้ โดยสัมภาษณ์จากผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน และชาวบ้านหนองเชียง รวมทั้งเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยเข้าไปใช้ชีวิตในวัดของชุมชนเพื่อสังเกตแบบมีส่วนร่วม มีเวลาตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลและที่สำคัญได้ศึกษาจากมุมมองของชาวบ้านและองค์กรท้องถิ่นต่าง ๆ ในชุมชน ในการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม คณะผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 2 กลุ่ม ดังนี้

ก. กลุ่มคณะกรรมการองค์กรและสมาชิกชาวบ้าน ได้แก่

1) คณะกรรมการองค์กร ประกอบด้วย คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มสตรี คณะกรรมการกลุ่มเยาวชน และครู เก็บข้อมูลโดยพิจารณาคัดเลือกจากเกณฑ์ (1) เลือกตัวแทนของคนที่มาจากกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ คณะกรรมการหมู่บ้าน จำนวน 3 คน กลุ่มสตรี จำนวน 2 คน กลุ่มเยาวชน จำนวน 2 คน ครูจำนวน 1 คน (2) การคัดเลือกตามวัยและช่วงเวลาในการเข้าเป็นคณะกรรมการ

2) สมาชิกชาวบ้าน ประกอบด้วย ชาวบ้านที่เข้าไปมีส่วนร่วมและชาวบ้านที่ไม่ได้เข้าไปมีส่วนร่วมในประเพณีหรือกิจกรรมเทศกาลไฟ เก็บข้อมูลในส่วน ภูมิปัญญา การเข้าร่วมกิจกรรม ผลประโยชน์ของการเทศกาลไฟ และความคิดเห็นต่อประเพณีเทศกาลไฟให้คงอยู่ในชุมชน

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการตามแนวทางการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมตามแนวทางการสังเกต รวมทั้งใช้สมุดบันทึกและการสังเกตของผู้วิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพที่สำคัญสมบูรณ์เพื่อให้สามารถนำไปวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างถูกต้อง

ข. กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องคือผู้รู้ในชุมชนและบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง ได้แก่

1) กลุ่มผู้รู้ในชุมชน (Key Informants) ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อาวุโส พระสงฆ์และผู้มีความรอบรู้ซึ่งได้รับการยอมรับจากทุก ๆ คนในชุมชน โดยเก็บข้อมูลในส่วนของบริบทของชุมชน ได้แก่ สภาพนิเวศวิทยา สภาพสาธารณูปโภคของหมู่บ้าน สภาพทางเศรษฐกิจ สถาบันครอบครัว ประเพณีศาสนาและความเชื่อ สภาพทางสังคมและปัญหาของชุมชน ประวัติความเป็นมาของการเทศกาลไฟ มติความเชื่อการเทศกาลไฟ รูปแบบประเพณีและกิจกรรม การสืบทอดประเพณีให้คงอยู่ในอนาคต

2) บุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) กุ่มตุ้ม สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัดชัยภูมิ สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ซึ่งเก็บข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็น ความเชื่อ รูปแบบประเพณีและกิจกรรม และแนวทางการส่งเสริมให้คงอยู่ในชุมชน

3) นักท่องเที่ยว เก็บข้อมูลในส่วน การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การเข้าร่วมกิจกรรม รูปแบบประเพณีและกิจกรรม การสืบทอดประเพณีให้คงอยู่ในอนาคต

5. เครื่องมือในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการวิจัยดังนี้

ก. การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structured Interview) โดยมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล (Semi-Structured Interview Guide) ประกอบด้วยแนวทางการสัมภาษณ์ 4 แนวทางคือ 1) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในชุมชน 2) แนวทางการสัมภาษณ์ผู้นำและคณะกรรมการหมู่บ้าน 3) แนวทางการสัมภาษณ์สมาชิกชาวบ้าน 4) แนวทางการสัมภาษณ์กลุ่มหรือบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลในระดับหมู่บ้าน กลุ่มหรือองค์กร และระดับปัจเจกบุคคล ใช้แนวทางการสัมภาษณ์ ดังนี้

1) สัมภาษณ์กลุ่มผู้รู้ในชุมชน ประกอบด้วย ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้อาวุโสพระสงฆ์และผู้มีความรอบรู้ซึ่งได้รับการยอมรับจากทุก ๆ คนในชุมชน เก็บข้อมูลในส่วนของบริบทของชุมชน ได้แก่ สภาพนิเวศวิทยา การสาธารณูปโภคของหมู่บ้าน สภาพทางเศรษฐกิจ สถาบันครอบครัว ประเพณีศาสนาและความเชื่อ สภาพทางสังคมและปัญหาของชุมชน ประวัติความเป็นมาของชุมชนและวิถีชีวิตของชุมชน

2) สัมภาษณ์กลุ่มคณะกรรมการหมู่บ้านหรือองค์กรชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการหมู่บ้าน คณะกรรมการกลุ่มสตรี คณะกรรมการกลุ่มเยาวชน เก็บข้อมูลโดยสัมภาษณ์ในส่วนของประเพณีตีกลองไฟ ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของการดำเนินการ รูปแบบการดำเนินงาน การแบ่งหน้าที่และความรับผิดชอบ ความเชื่อของประเพณี ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน การมีส่วนร่วมต่อกิจกรรม งบประมาณในการดำเนินงาน การส่งเสริมการตีกลองไฟให้คงอยู่ในชุมชน

3) สัมภาษณ์กลุ่มชาวบ้าน ประกอบด้วย ชาวบ้านที่ได้เข้ามามีส่วนและไม่ได้มีส่วนร่วมในประเพณีหรือกิจกรรมการตีกลองไฟ เก็บข้อมูลในส่วนของการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชน/องค์กรชุมชน รูปแบบการเข้าร่วมประเพณีหรือกิจกรรม การดำเนินงาน ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ ความคิดเห็นต่อการดำเนินงาน ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อบริบทของชุมชน รวมทั้งแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมการตีกลองไฟให้คงอยู่ในชุมชน

4) สัมภาษณ์กลุ่มบุคคลภายนอกที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย สภาวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานพุทธศาสนาจังหวัด พัฒนาการ สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล เก็บข้อมูลทั้งในส่วนบุคคลทั่วไปและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร แนวทางการกิจกรรมของชุมชน บทบาทและหน้าที่ในการส่งเสริมกิจกรรมของชุมชน ปัญหาอุปสรรคในการจัดกิจกรรมของชุมชน แนวทางการอนุรักษ์และส่งเสริมการตีกลองไฟให้คงอยู่ในชุมชน

ข. การสังเกต (Observation) เป็นวิธีการที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาเพื่อทำความเข้าใจกับปรากฏการณ์การดำเนินงานและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในองค์กรชุมชน โดยมีแนวทางการสังเกตเป็นเครื่องมือ

1) การสังเกตโดยตรง (Direct Observation) หมายถึง การเฝ้าดูโดยที่ผู้วิจัยมิได้เข้าไปเกี่ยวข้องหรือร่วมกระทำในเหตุการณ์ที่ตนดูอยู่ การสังเกตผู้วิจัยได้เข้าไปอยู่ในสถานที่นั้น แต่ไม่เข้าไปแทรกพฤติกรรมหรือเข้าไปร่วมกิจกรรมของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่ผู้วิจัยตั้ง วัตถุประสงค์ไว้ เช่น สภาพทั่วไปของชุมชน สภาพแวดล้อม การดำรงชีวิตและความเป็นอยู่ของชาวบ้าน การคัดเลือกผู้นำหรือกรรมการ ความสัมพันธ์ของชาวบ้าน การดำเนินงานของกลุ่ม เป็นต้น

2) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (Participant Observation) โดยผู้วิจัยเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนร่วมกระทำในเหตุการณ์กิจกรรม ผู้วิจัยใช้การสังเกตโดยเข้าไปมีส่วนร่วมกระทำในเหตุการณ์หรือกิจกรรมที่เกิดขึ้นกับคนในชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดกิจกรรม การละเล่นการตีกลีไฟ ได้แก่ การเดินสำรวจพื้นที่รอบหมู่บ้าน การแลกเปลี่ยนแนวคิดการถ่ายทอดองค์ความรู้จากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง การผลิตกลีไฟ การร่วมกิจกรรมย่อยต่าง ๆ ของชุมชน เป็นต้น

ค. การประชุมกลุ่มย่อย (Focus group) เป็นวิธีการหนึ่งที่คณะผู้วิจัยใช้ในการหาข้อสรุปร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น องค์ความรู้ รูปแบบกิจกรรมการตีกลีไฟ รวมทั้งการแสวงหาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมการตีกลีไฟให้คงอยู่ในชุมชนต่อไป

6. การตรวจสอบข้อมูล

ตรวจสอบความตรงของข้อมูลโดยวิธีการตรวจสอบสามเส้า คือ

1) การตรวจสอบสามเส้าด้านข้อมูล (Data triangulation) ตรวจสอบจากแหล่งที่มาของข้อมูล เวลา สถานที่และบุคคลที่ต่างกันต้องได้ข้อมูลที่ตรงกัน

2) การตรวจสอบสามเส้าด้านวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล (Methodological triangulation) ตรวจสอบข้อมูลจากการเก็บรวบรวม เพราะการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธีในเรื่องเดียวกันวิธีการต่างกัน เช่น การสนทนา การสังเกต การปฏิบัติการจริง การศึกษาเอกสาร เป็นต้น

7. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ คือนำข้อมูลทุกประเภทที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกตมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูล แล้วนำมาจัดระบบข้อมูลแยกประเภทข้อมูลตามวัตถุประสงค์และขอบเขตที่ศึกษาวิจัย จากนั้นจึงประมวลผลข้อมูลทุกประเภทเข้าด้วยกันแล้วตีความหมายและวิเคราะห์ โดยใช้แนวความคิดและทฤษฎีที่ทบทวนมา โดยใช้หลักการวิเคราะห์ภายใต้บริบทตัวแทนในชุมชนในลักษณะภาพรวม และนำเสนอข้อมูลในลักษณะการพรรณนาเชิงวิเคราะห์

4. สรุปผลการวิจัย

1) ประวัติศาสตร์ความเป็นมาและวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านหนองเขื่อง

บ้านหนองเขื่อง ในอดีตอยู่ในการปกครองของบ้านกุดตุ้ม หมู่ที่ 4 ตำบลกุดตุ้ม อำเภอมือง จังหวัดชัยภูมิ โดยมีนายหล้า วงศ์นรา และนายเสื่อ หาญพยัคฆ์ นำพาชาวบ้านมาตั้งถิ่นฐานตามทีนา เนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าเพื่อความสะดวกในการไปทำงานในไร่นาของตนเอง จากนั้น นายหล้า วงศ์นรา นำพวกส่วนหนึ่งไปตั้งบ้านเรือนอยู่ใกล้หนองน้ำเรียกว่า คุ่มบ้านโปร่ง ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออก ส่วนนายเสื่อนั้น นำชาวบ้านส่วนหนึ่งมาตั้งอยู่ที่ดอนด้านทางทิศตะวันตกของหนองน้ำ โดยเรียกว่าคุ่มบ้านดอน ตามลักษณะที่ตั้งของพื้นที่ดังกล่าว ต่อมาในปี พ.ศ. 2486 ได้ขอแยกการปกครองออกจากบ้านกุดตุ้ม หมู่ที่ 4 และรวมชาวบ้านทั้งสองคุ่มเป็นหมู่บ้านเดียวกัน ในภายหลังจึงได้ตั้งชื่อหมู่บ้านตามนามของหนองน้ำใหญ่ของชุมชน เรียกว่า “บ้านหนองเขื่อง” ต่อมาเมื่อชุมชนเกิดการขยายตัวมากขึ้นและมีจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นตามลำดับ ชาวบ้านบ้านหนองเขื่องจึงมีความเห็นร่วมกันแยกหมู่บ้านหนองเขื่องออกเป็น 2 หมู่บ้านตามลำดับ กล่าวคือ คุ่มบ้านดอน ให้ตั้งเป็นบ้านหนองเขื่อง หมู่ที่ 6 มีนายหล้า วงศ์นรา เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก ส่วนคุ่มบ้านโปร่ง ให้ตั้งเป็นบ้านหนองเขื่อง หมู่ที่ 16 ตั้งแต่วันที่ 3 กันยายน พ.ศ. 2541 เป็นต้นมา ผู้ใหญ่บ้านคนแรกคือนายอุ้น บุญชู และผู้ใหญ่บ้านคนปัจจุบันคือนายวิเชียร หาญมรรคา ตั้งแต่วันที่ 16 กันยายน 2546 จนถึงปัจจุบัน สำหรับวิถีชีวิตของคนบ้านหนองเขื่อง ส่วนใหญ่ชาวบ้านอาศัยหนองเขื่องซึ่งเป็นหนองน้ำสาธารณะใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรและการอุปโภคบริโภคในครัวเรือน

นอกจากนี้ ชาวบ้านหนองเขื่องมีความเชื่อทั้งไสยศาสตร์และพุทธศาสตร์ คำว่าไสยศาสตร์หมายความว่าชาวบ้านมีความเชื่อในสิ่งลึกลับหรืออำนาจเหนือธรรมชาติตามหลักของศาสนาพราหมณ์ และหลักการสำคัญสูงสุดของชุมชนคือความศรัทธาในหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ชุมชนบ้านหนองเขื่องมีวัดจำนวน 2 แห่ง ได้แก่ วัดแจ้งสว่างและวัดเกาะคูเมือง เป็นวัดที่คนในชุมชนร่วมกันทำบุญประจำหมู่บ้าน ทั้งสองวัดมีบรรยากาศที่สัปปายะร่มรื่นและเป็นจุดศูนย์รวมในกิจกรรมงานทำบุญและพิธีกรรมต่าง ๆ ชาวบ้านหลายคนกล่าวว่า วัดประจำหมู่บ้านทั้งสองแห่งเป็นที่เคารพนับถือ ศรัทธาของชาวบ้านหนองเขื่องและชาวบ้านใกล้เคียง ชุมชนได้นำเอาหลักคำสอนทางพระศาสนาผนวกเข้ากับพิธีกรรมให้สมาชิกของชุมชนยึดถือปฏิบัติเรียกว่า “ประเพณีฮีตสิบสอง คลองสิบสี่” สืบทอดและส่งต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน ส่งผลให้ชุมชนเกิดความสงบสุขเรื่อยมา

2) ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการตีกลีฟของ คนในชุมชน

(1) การจัดการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติแวดล้อม

การตีกลีฟเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ชาวบ้านกระทำกันในช่วงฤดูหนาว ชุมชนร่วมจัดกิจกรรมนี้เป็นเวลา 100 ปีล่วงมาแล้ว โดยนำเอากอไผ่ที่ขึ้นตามหมู่บ้านและต้นจั่ว

หรือต้นุ่นมาเป็นอุปกรณ์ในการคลายความหนาวของคนในชุมชน ช่วงแรกเรียกว่า “ตีโหล่น” ใช้ไม้จั่วเนื่องจากมีลักษณะเบาติดไฟง่ายเป็นลูกคลี ส่วนไม้ไผ่จะเลือกเหง้าไฟที่มีลักษณะคล้ายไม้กอล์ฟหรือไม้ตีลูกชอกก็ ซึ่งทั้งสองอย่างมีอยู่ในชุมชนเป็นจำนวนมาก ในช่วงแรกใครตีโกลจะชนะ แต่ภายหลังเอาลูกคลีไปติดไฟเมื่อตีไปกลิ้งไปมาเกิดแสงสวยงาม ยิ่งถ้าตีลูกคลีในตอนมืดนอกจากความสวยงามและสนุกสนานแล้ว ชาวบ้านเชื่อว่าช่วยปิดเป่าสิ่งชั่วร้ายที่มีอยู่ในชุมชนให้อันตรธานหายไปอีกด้วย อีกทั้งคนในชุมชนเห็นว่าตีคลีไฟเป็นอัตลักษณ์ของชุมชนเพราะเมื่อถึงฤดูกาลออกพรรษากันภายนอกชุมชนสามารถเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้นปีละครั้ง จึงเป็นกิจกรรมที่สะท้อนถึงการรักษาการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของท้องถิ่น

(2) ระบบสังคมหรือการจัดความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์

ตีคลีไฟเป็นปฏิบัติการของคนในชุมชนและนอกชุมชนซึ่งเป็นการสัมพันธ์กันในการอยู่ร่วมกันของสังคม โดยชุมชนบ้านหนองเข็งได้เรียนรู้ส่งต่อและสืบทอดจากรุ่นในอดีตมาจนถึงปัจจุบัน โดยผ่านสัญลักษณ์ที่เป็นองค์รวมของชุมชนคือตีคลีไฟ กล่าวคือมีการจัดกิจกรรมการเล่นปีละ 1 ครั้งในช่วง “งานออกพรรษา” ของทุกปีในช่วงเช้าจะมีพิธีตักบาตร การแข่งขันปล่อยโคมไฟ การแข่งขันฟุตบอล, ตะกร้อ, วอลเลย์ และการแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน เช่น การแข่งขันเรือพาย การชกมวยทะเล ฯลฯ และในช่วงเย็น ก็จะมีการแข่งขัน “ตีคลีไฟ” ครั้งละ 15 นาที พัก 10 นาทีการจัดขบวนของตีในชุมชน หมอลำกลอนพื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน เพื่อเป็นการส่งต่อมรดกทางสังคมให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ปฏิบัติตาม

ผู้นำชุมชนกล่าวว่า “การตีคลีไฟมีความสำคัญต่อชุมชนบ้านหนองเข็งเนื่องจากชาวบ้านเห็นว่าเป็นกิจกรรมที่เพิ่มความสามัคคีในชุมชน อีกทั้ง เป็นการฝึกความอดทนของชายหนุ่มในหมู่บ้าน และยังเป็นการเล่นที่คลายความหนาวจากสภาพอากาศที่เข้าสู่ฤดูหนาว ขณะเดียวกันประเพณีการตีคลีไฟนี้ยังสามารถเอาไว้ต้อนรับแขกผู้มาเยือน หรือนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาสัมผัสวิถีชีวิตและวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนในชุมชนอีกด้วย” จึงอาจกล่าวได้ว่า ตีคลีไฟที่ปฏิบัติอยู่ในชุมชนยังส่งผลดีต่อการดำรงอยู่ของชุมชน เพราะญาติพี่น้องทั้งอาศัยอยู่ใกล้และไกลเมื่อถึงฤดูกาลงานบุญ ประเพณี ต้องหาโอกาสมาร่วมกิจกรรมทำบุญและพาลูกหลานเที่ยวเพลิดเพลินชมการแสดงและการเล่นอย่างสนุกสนานตามเวลาและความเหมาะสม จากที่กล่าวมาแล้วสรุปได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นในการตีคลีไฟเป็นกิจกรรมงานบุญที่ช่วยส่งเสริมการเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์อันทรงคุณค่าจากรุ่นหนึ่งสู่อีกหนึ่ง เพื่อให้ลูกหลานได้รักษาเจตนารมณ์ที่ดีของปู่ย่าตายายให้คงอยู่กับชุมชนตลอดไป

(3) ระบบการผลิตหรือการประกอบอาชีพที่มีลักษณะมุ่งเน้นระบบการผลิตเพื่อพึ่งพาตนเอง

จากการจัดกิจกรรมตีคลีไฟที่ผ่านมา ในทุกปีจะมีการนำเอาผลผลิตที่มีอยู่ในชุมชนโดยเฉพาะผลผลิตทางการเกษตรมาออกร้านเพื่อนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และจำหน่ายเป็นของที่ระลึกแก่คนภายนอกชุมชนที่เข้ามาร่วมงาน ผลผลิตหรือผลิตภัณฑ์สินค้าที่นำมาแสดงและจำหน่ายเป็นสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) ที่แสดงถึงความเป็นท้องถิ่น ซึ่งนอกจากจะช่วยสร้างงานด้านอาชีพแล้ว ยังสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ ประกอบด้วย ไม้ตีคลีไฟ ลูกคลีไฟ เสื้อผ้าที่เกี่ยวกับตีคลีไฟ ผ้าขาวม้า หรือผ้าไหม พืช ผักพื้นบ้าน รวมทั้งกิจกรรมแสวงเสียงที่สะท้อนถึงวิถีชีวิต กระบวนการผลิตและการดำรงอยู่ของชุมชน

3) เพื่อหาแนวทางในการอนุรักษ์และส่งเสริมการตีคลีไฟให้คงอยู่ในชุมชนบ้านหนองเขื่อง

(1) การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่เด็ก เนื่องจากวัยเด็กเป็นวัยที่เรียนรู้โลกรอบ ๆ ตัวเอง กิจกรรม การถ่ายทอดจึงเป็นเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน สนุกสนาน และดึงดูดใจ เช่น การเล่าตำนานตีคลีไฟ การละเล่น การแสดงจากแสง สี และเสียงที่ผ่านเรื่องเล่าหรือปรากฏการณ์ โดยชุมชนสามารถจัดกิจกรรมได้ทั้งระดับครอบครัว ชุมชน สังคมท้องถิ่นและโรงเรียนประจำหมู่บ้าน จากการสังเกตและสัมภาษณ์พบว่า ก่อนการเล่นตีคลีไฟจะมีการปรึกษาหารือและตกลงร่วมกันถึงวิธีการเล่นและกติกา การจัดหาอุปกรณ์ และการคิดค้นหรือดัดแปลงวิธีการเล่นแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่เหมาะสมเพิ่มเติม เป็นการฝึกให้บุคคลที่เข้าร่วมได้รู้จักคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในสิ่งที่ดีงาม การฝึกฝนการคิดริเริ่มสร้างสรรค์นี้ได้ส่งเสริมให้เกิดขึ้นกับเด็ก ๆ และเยาวชนในหมู่บ้าน เพราะช่วยส่งเสริมประสบการณ์ชีวิตสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เนื่องจากการละเล่นบางอย่าง เช่น การละเล่นของเด็กเป็นการเลียนแบบจากผู้ใหญ่ ทำให้เด็กมีจินตนาการและได้ฝึกปฏิบัติตามผู้ใหญ่ตลอดเวลา เป็นการฝึกให้มีปฏิภาณไหวพริบทำให้เด็กและเยาวชนสามารถช่วยเหลือตัวเองได้ นอกจากนี้การคิดริเริ่มสร้างสรรค์ถือเป็นการส่งเสริมประสบการณ์ชีวิต โดยครูอาจารย์อาจนำไปใช้ในการประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียน และผลที่ได้จากการการตีคลีไฟอาจนำไปใช้ในชีวิตประจำวันอีกด้วย

(2) การถ่ายทอดภูมิปัญญาแก่ผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านประสบการณ์ต่างๆ มานานพอสมควรแล้ว และเป็นวัยทำงานวิธีการถ่ายทอดทำได้หลายรูปแบบ เช่น วิธีบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านปฏิบัติการภาคสนามดังเช่น การเล่นตีคลีไฟ หรือการแสดงประวัติศาสตร์ตีคลีไฟ สะท้อนให้เห็นถึงพิธีกรรมตามธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นต่าง ๆ จากการสังเกตในการเข้าร่วมกิจกรรมตีคลีไฟพบว่า มีการถ่ายทอดเรื่องราวตีคลีไฟผ่านการปฏิบัติการจริงของผู้ใหญ่ในชุมชน ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลำดับขั้นตอนและพิธีกรรม ระบบคิดของชุมชน และประวัติศาสตร์ของชุมชน สำหรับการถ่ายทอดตีคลีไฟมีด้วยกันหลายรูปแบบ เช่น คำผญา กลอนลำ รำเชิง และการแสดงแสวงเสียงที่ยิ่งใหญ่

ซึ่งชุมชนพยายามถ่ายทอดโดยสอดแทรกความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาเพื่อให้ผู้ใหญ่ได้เป็นต้นแบบในชุมชนต่อไป

(3) การสร้างความตระหนักรู้คุณค่าร่วมกัน ในทัศนะของนายวิเชียร หาญมรรคา ผู้ใหญ่บ้านบ้านหนองเชียงกล่าวได้ว่า ชุมชนได้ร่วมกับสถานศึกษาช่วยกันออกมาจัดฟื้นฟูสืบทอดประเพณีโบราณการตีกลีไฟของชุมชนให้กลับคืนมาอีกครั้งหลังจากเคยปฏิบัติกันมาหลายร้อยปี โดยได้จัดต่อเนื่องกันมาเป็นระยะเวลา 10 ปีมาแล้ว ทั้งนี้ เพื่อให้ทุกคนในชุมชนเกิดความภาคภูมิใจภูมิปัญญาของปู่ย่าตายาย ที่นำมาปฏิบัติสานความสามัคคีกัน ช่วงวันออกพรรษาให้ต่อเนื่องเป็นประเพณีประจำทุกปี ที่ผ่านมามีได้รับการตอบรับเป็นอย่างดี ทั้งคนในชุมชนและนอกชุมชน รวมทั้งนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศจำนวนมากที่ทราบข่าวก็ให้ความสนใจจนพากันเดินทางมารอให้กำลังใจและชมการแสดง ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญของจังหวัดและแห่งเดียวในเมืองไทย หรือมีให้ชมที่เดียวในโลกก็ว่าได้ ซึ่งยังสามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนในช่วงเทศกาลท่องเที่ยวออกพรรษา เชิญชวนให้มาท่องเที่ยวช่วงฤดูหนาวเป็นประจำทุกปี โดยมีคณะทัวร์พากันเดินทางมาชมและเที่ยวพักโฮมสเตย์มาสัมผัสวิถีชีวิตคนในชุมชน รับประทานอาหารพาแลง ซึ่งยังมีวิถีชีวิตของคนในชุมชนที่มีอาชีพหาปลา จับปลาไหลและจับแมงดาจำหน่ายสร้างรายได้ให้คนในชุมชนในช่วงนี้จำนวนมากอีกด้วย

(4) การฟื้นฟูและสืบทอด ในมุมมองของนายสันติ รักมณี ผู้เชี่ยวชาญข้อมูล การท่องเที่ยวจังหวัดชัยภูมิ กล่าวว่า ประเพณีออกพรรษาตีกลีไฟของชาวบ้านหนองเชียง ตำบลกุดตุ้มถือว่าเป็นการอนุรักษ์ ฟื้นฟู ประเพณีและวัฒนธรรมของท้องถิ่นที่มีมายาวนาน เก้าแค้นร้อยปี ซึ่งการตีกลีไฟถือเป็นกีฬาโบราณ ที่รุ่นปู่ย่า ตายาย ของคนที่นี่จะนำมาเล่นกันในช่วงหน้าหนาว ช่วงหลังเทศกาลออกพรรษา ปัจจุบันคนในชุมชนได้สานิต การแสดงเพื่อทำให้เกิดการแพร่กระจายหรือการประชาสัมพันธ์ทำให้กิจกรรมยังคงอยู่ ดังจะเห็นได้ว่าในสมัยก่อนมีแต่คนแก่เล่นกัน แต่ในปัจจุบันเริ่มมีคนหนุ่มสาวมาละเล่นจำนวนมากขึ้น

(5) การรักษาอัตลักษณ์ชุมชนให้คงอยู่ ขณะที่นายถนอมจิต อินทอง ผู้อำนวยการโรงเรียนหนองเชียง ผู้ริเริ่มและเป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์กีฬาตีกลีไฟ (KLEE-FIRE) ให้กลับมาเป็นที่นิยมอีกครั้ง กล่าวว่า จากการศึกษาการเล่นตีกลีไฟและได้รับความสนใจจากชาวต่างชาติให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เนื่องจากการละเล่นของคนหนุ่มในสมัยโบราณที่เชื่อในเรื่องเครื่องรางของขลังที่ไม่กลัวไฟทั้งที่มีความร้อน จากการสังเกตที่ชัดเจนคือผู้รักษาประตูที่จะใช้ทุกส่วนของร่างกายที่จะป้องกันลูกกลีไฟไม่ให้เข้าประตู

(6) การถ่ายทอดโดยผ่านทางสื่อสารมวลชน ในยุคปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีมีความเจริญก้าวหน้าทันสมัยและรวดเร็ว วิธีการถ่ายทอดและส่งข้อมูลข่าวสารทำให้สามารถส่งผ่านได้หลายช่องทางโดยเฉพาะผ่านทางสื่อสารมวลชน

ทุกสาขา ไม่ว่าจะเป็น หนังสือเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ อินเทอร์เน็ต ซีดีรอม และอื่นๆ การถ่ายทอดรูปแบบที่หลากหลายดังกล่าวทำให้สะดวกต่อผู้บริโภคในการเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับดีคลีไฟมากขึ้น อีกทั้งคนในชุมชนคนในชุมชนมีความรักความภูมิใจของคนในชุมชน แม้ในช่วงหลังหลายหน่วยงานจะพยายามสร้างเรื่องราวว่าเป็นหนึ่งเดียวในโลก การส่งต่อข้อมูลข่าวสารดังกล่าวย่อมทำให้คนตระหนักรู้ว่าชุมชนเป็นเจ้าของน่าจะทำให้ชุมชนเกิดความตระหนักมากยิ่งขึ้น

(7) **การพัฒนาความสามารถเป็นจุดขาย** ชาวต่างชาติจะชื่นชมในความสามารถของคนไทยมากที่สามารถจับไฟได้ นี่คือนวัตกรรมสำคัญ ของกีฬาดีคลีไฟ ที่ได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่เดินทางมาเพื่อชมการแข่งขันเป็นจำนวนมากในทุกปี และมีให้ชมได้แห่งเดียวในโลก จากการสัมภาษณ์นักท่องเที่ยวมาจากประเทศญี่ปุ่นที่กล่าวไว้ว่า "กีฬาดีคลีไฟมีความแปลกที่ดูและไม่เคยเห็นมาก่อน" การเล่นเกมแบบนี้ที่มีเพียงหนึ่งเดียวในโลก ที่ทั้งความสามารถของภูมิปัญญาของชุมชนดั้งเดิม ในเรื่องของการเล่นไฟ โดยเฉพาะผู้รักษาประตู คนโบราณที่มีครูบาอาจารย์ที่สามารถจับลูกไฟได้

(8) **การส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน** ปัจจุบันหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในจังหวัดชัยภูมิ โดยเฉพาะสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดชัยภูมิ และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ได้มีการส่งเสริมประเพณีดังกล่าว โดยได้จัดให้มีการแข่งขันดีคลีไฟขึ้นทุกปี ณ บ้านหนองเข็ง ตำบลกุดตุ้ม อำเภอเมือง จังหวัดชัยภูมิ จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบว่า การสนับสนุนของหน่วยงานภาครัฐและเอกชนเป็นการส่งเสริมทุนทางวัฒนธรรมของชุมชนซึ่งสามารถนำไปต่อยอด เมื่อคนเข้ามาท่องเที่ยวชุมชนมากขึ้นย่อมทำให้เกิดประโยชน์กับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนร่วมกันรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัดได้จัดงานบุญประเพณี สามารถสร้างรายได้แก่วัดและชุมชนได้

5. ข้อเสนอแนะ

1. ควรทำการศึกษาวิจัยชุมชน โดยชุมชนแบบครอบครัวหรือแบบบูรณาการทุกด้าน เพื่อแก้ปัญหาของชุมชน ซึ่งระดับของปัญหาหลายด้านและเกี่ยวเนื่องกัน รวมทั้งเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนโยบายของรัฐ ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต วัฒนธรรมของชุมชน

2. ควรมีการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับสมาชิกในชุมชน ในการส่งเสริมกิจกรรมและประเพณีให้คงอยู่กับชุมชน โดยอาศัยแนวทางการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ การจัดเวทีการเรียนรู้ในชุมชน การจัดเวทีประชาคม การศึกษาดูงาน การประชาสัมพันธ์ให้ข้อมูลข่าวสาร การสรุปบทเรียนและประสบการณ์ร่วมกัน การติดตามประเมินผล การติดตามตรวจสอบ การจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเองโดยชุมชน เป็นต้น ซึ่งเป็นกระบวนการที่ต้องทำอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ. แนวทางการส่งเสริมภูมิปัญญาไทยในการจัด
การศึกษา. กรุงเทพฯ: สำนักงานการศึกษาแห่งชาติ, 2541.

ชยันต์ วรรณฤติ. ระบบความรู้พื้นบ้านปัจจุบัน: การวิจัยและพัฒนา. กรุงเทพฯ:
สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2540.